

Йордан Йовков

Една вечер

Един млад офицер, който току-що беше се завърнал от отпуск, в кръга на близките си другари, разказваше:

„Как прекарах отпуска си? – Разбира се, много неусетно. Има една обща формула, с която ние всички си служим: броени дни минават скоро. И наистина, всеки ден беше нещо като форсиран марш: непрекъснато тичаш по магазини, по срещи, по визити, разнасяш писма и много здраве, събираш колети. Колкото време остане пък помежду – равлечения, удоволствия, разходки. А всичко това се търси, намира и изживява пак така на бърза ръка, трескаво, жадно и лудо, като че се превзема с атака. И едвам се поокопитиш, едвам ти се избистрят сънищата и си мислиш, че тъкмо сега започваш – изведнъж преброените дни се свършват, в някоя тъмна и дъждовна вечер файтонът те довежда пред гарата, върху осветения циферблат на часовника стрелката показва пет-десет минути, които ти остават, и първото нещо, което вече те опомня – това е пронизителният писък на локомотива.

Но има часове, приятели, има часове, когато времето не само престава да хвърчи, но сякаш спира или върви тежко и болезнено бавно. Всичко ти става много познато, овехтяло, безцветно и неинтересно. Хората те гнетят с пустотата си, с дребнавите си сметки и неутолимия си егоизъм. И обзема те тогава неудържима носталгия за тука, спомняш си с радост за коравото легло и за големия огън на земянката, мислиш си за другарите, за войниците, за ординареца си, за верния си кон, за планините. Влече те тоя живот ако не с друго, поне с широкия си и свободен размах, с непритворната си и чистосърдечна привързаност, с всичко, което е грубо, сурово и тежко, но ясно, здраво и привично. Да, понякога това се случва.

Веднъж беше ме обхванало тъкмо такова настроение. Не исках да се срещам с никого, скитах се сам и безучастен към тоя шумен живот, наблюдавах го безрадостно и враждебно. Кой знай? – Може бя тъй понякога по-лесно се открива нещо от тайните и смисъла му.

Беше събота, надвечер, в улиците настъпи това особено трескаво движение и суета, които всякога са по-големи в навечерието на празниците, отколкото през самите тях. В Модерния театър даваха «Рафаел Циганинът», извънредно интересна детективна драма, в Одеон – артистите от Народния театър играеха «Американската леля на студента», някъде другаде имаше концерт с благотворителна цел. И по «Леге», и по «Търговска», в сиянието на електрическите лампи и слънца, подобно на гъст поток непрекъснато се струеше многобройна навалица, натруфена, весела и безгрижна. Но на едно място на тротоара всички трябваше да

се поотбиват: там, пред яркоосветената витрина на Диамантния крал, бяха се спрели двама-трима войници, захласнати в електрическата въртележка. Аз се спрях на отсрещната страна на улицата.

Тия войници бяха от фронта – отпускарни. Сега те често се мяркат тука, отбиват се за малко из пътя си и разглеждат столицата. Ще ги видиш на площада «Св. Неделя», около разнебитения биоскоп, където показват такива старинни картини, като трагичната кончина на Максимилиана I в Мексико или – битката при Солферино. Ще ги видиш около латернаджииите с папагали, които вадят билетчета с късмет, или около амбулантните търговци на дребна и евтина стока. Ще ги видиш по трамвайните спирки или в подножието на паметника на Царя Освободителя. Туй, което беше ги спряло сега – това е електрическата въртележка на Диамантния крал. Не е кой знай какво чудо, но все пак може да се погледа.

Любопитни неща търсят нашите приятели! А всяко любопитство, най-празно или най-благородно, може да се спре само върху тях. Ние ги знаем добре – те са с нас, около нас. Но тука, сред тая елегантна и пъстра навалица, върху гладкия паваж, в блясъка на електрическата светлина, която ги обливаше – стори ми се, че и аз виждам нещо ново. Господи, тия легендарни и странни фигури имало ли ги е някога в миналото, ще ги запази ли паметта на бъдещето? Тия обветрени и загорели лица, като кована мед; тия смачкани униформи, изгубили и фасона, и цвета си от калта на окопите, от огъня и дима на битките, от дъжда, от бурите и виелиците. А през рамото е праметната неизбежната сухарна торба и малко фенерче е закачено на гърдите. И тия униформи са все пак хубави, и тия здрави и яки фигури са внушителни, защото в изражението на лицата, в жеста, в походката, върху цялото им същество стои тоя неизличим печат, който само войната може да сложи, както вековете сами слагат благородната малахитова плесен върху бронзовите статуи. Това изражение е в погледа преди всичко. Дори спрял върху тая наивна играчка, в тоя поглед имаше нещо зряло, спокойно мъдро, уверено и вгълбено.

Тук аз си спомних нещо друго. Миналата година, когато си ходих за първи път в отпуска, бях на художествената изложба. Видях много картини, но дълго време стоях пред една. Тя беше на художника Ц. Тодоров. Един млад войник, но същински фронтов войник: той е сложил ръцете си върху дулото на пушката си, замислено загледан пред себе си. Вижда се горящо село надалеч и върволица бежанци. Не помня бележките, които чух за тая картина, но зная, че тя беше оценена и разбрана

само толкоз, колкото говореше надписът и: войник гледа жестокостите на войната. Дано да е виждал, той подобни работи! А пък истинското достойнство на картината беше епичната красота на войнишката фигура, написана правдиво и с любов, в това съсредоточено изражение на лицето, в тоя поглед, който може да има човек, който много е видял и много преживял. Същият тоя поглед, който виждах и сега.

И наистина, какво ли не са видели същите тия хора, къде ли не са били? Може би те са били при Чеган и знаят мрачната му епопея, нагорещените скали без вода, без сянка и без злак, титаничната борба на железни хора сред една планина само от гранит. Може би те са били в Завоя на Черна, тоя вечно клокочещ вулкан, който раздрусва земята и с огненото си сияние грее в небето. Може би са били в Битолското поле или под неприветното есенно небе са газили мътните води на Аржеш. Може би под черните силуети на знамената си те са прекосили пространните полета на Влахия и далеч при замръзналия Серет, верни стражи, те са бдели, обърнати към север, шибани от свирепите виелици на руската зима. Може би. Нима има у тия сърца струна, която е останала незасегната още от ръката на съдбата и не е прозвучала, нима у тия души има кътче, в което би се таило непознато и неизпитано чувство? Но те са мълчеливи, не умеят да приказват и великото им прозрение е само в погледа им и в откритите им лица. Те са безименни, неизвестни, защото са много. Французите ги наричат *poilus*, немците – *Feldgrauen*, ние си имаме за тях едно свое име, в което тук влагаме поне пълния смисъл, който има, и всичката любов, която заслужва. И ако аз не го произнасям сега, то е затуй, защото струва ми се, че ще прозвучи като из устата на ония хора, за които последната мъдрост е само лекият хумор.

Мислят, че това са нови хора, създадени в няколко месеца от войната, а те са ония, които отдавна носят истинските завети на труда и на земята. Но кой ги позна? Кой художник ги изобрази? Кой поет ги възпя?

Ние ставаме равнодушни към това, което вече притежаваме, свикваме с него и губим способността да го разбираме и ценим. Тъй мъчно се гледа право в слънцето и колосът не може да се обхване с поглед, когато се стои в подножието му. Може би ще трябва разстояние и време. И все пак не едно противоречие измъчва ума: тая вечер, над покъртителните сцени в Модерния театър или в Одеон не една сълза се проля и наедно с нощта не една суетна радост или скръб затихна в тоя голям град. И все пак нищо по-велико, по-значително няма от присъствието на тия сиви фигури, които още прекосват някъде улиците и чиито подковани стъпки мерно и твърдо кънтят, звучат и се отекват сякаш далеч в

гълбините на времето.“

КРАЙ

Източник: Словото
Набиране: Иван Иванов или екип на abc дизайн

Публикация

Йордан Йовков, „Събрани съчинения в шест тома“, Том първи, „Български писател“,
С. 1976. Под общата редакцията на Симеон Султанов.

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/7929>]